

Senioři a stereotypy

Problematika osob vyššího věku nabývá v poslední době na aktuálnosti. Populace ve všech vyspělých zemích obecně stárne a počet seniorů se značně zvyšuje. Senioři (osoby nad 65 let) tvoří v současné době cca 17 % populace naší země, přičemž tzv. naděje dožití při narození (e0) je u mužů 75 let, u žen 81 let. Takto rozsáhlé skupině lidí je nutno věnovat dostatečnou pozornost, ať už jde o informační a mediální prostor, nebo o nabídku služeb a další pomoci.

■ **Text: Mgr. Petra Štarková,**

www.psychologzavbrne.cz

Stárnutí je proces, nikoliv stav. Není to něco, co by nastalo náhle a bez varování, jako třeba úraz nebo ataka psychické nemoci. Pokud mluvíme o seniorech, musíme si uvědomit, že nejde o homogenní skupinu se stejnými zájmy a podobnými problémy. Naopak – jedná se o výrazně diverzibilní vrstvu obyvatelstva sahající od vysoce výkonných jedinců stoupajících kolem sedmdesátky teprve na vrchol své kariéry po zcela nemohoucí a na nepřetržitou pomoc okolí odkázané osoby. Je tedy velmi obtížné (a hlavně to více škodí, než pomáhá) jakkoliv seniory jako celou skupinu škatulkovat, unifikovat péči o ně nebo přístup k nim. Ale právě to je nejčastějším důsledkem stereotypů, mýtů a předsudků nejen o seniorech.

» Stereotyp první: Nepracující senioři

Je zajímavé, že tento názor projevují nejčastěji příslušníci ekonomicky nejslabších sociálních vrstev, tedy ti, kteří do státní kasy přispěli spíše méně a také častěji čerpají sociální dávky. Jejich přístup počítá se seniorem pouze jako s pasivním příjemcem důchodu, přičemž ignoruje jedince ekonomicky činné do vysokého věku (když už pomíneme pomoc seniorů v jejich vlastních rodinách, s vnoučaty, domácnostmi i podnikáním dětí apod.). Pracující důchodci zde byli i za reálného socialismu, který alternativním typům pracovního poměru příliš nepřál, a v poslední době se jejich počty spíše zvyšují. Napomáhá tomu i trend úbytku klasických HPP a nárůst zájmu o práci zajištěnou jiným typem smluv – DPČ apod., což je pro seniory často více slučitelné s jejich aktuální zdravotní i sociální situací.

Existuje zde rozdíl mezi zaměstnanci a podnikateli. Zatímco u první z těchto kategorií dochází častěji k nucené ekonomické neaktivitě – o zaměstnance předdůchodového věku přestává být zájem zejména na trhu manuálně pracujících, u podnika-

telů je situace jiná – v získávání nových zakázek věk většinou nebrání. Celkově však výrazně vzrůstá podíl aktivních seniorů oproti minulým dekadám, kdy do důchodu vstupovaly generace, které zažily přerod socialismu do tržní ekonomiky až ve vyšším věku, takže podstatná část z nich se nedokázala na novou situaci plně adaptovat. Dále se pak u generace odcházející do důchodu v minulých dvou dekadách negativně projevilo to, že zažily masivní nástup nových technologií (počítačů, mobilů, internetu) až v době, kdy už se na ně velká část nebyla schopna adaptovat. V současné generaci přibývá obdivuhodných mužů a žen, kteří i ve vysokém věku efektivně řídí své podniky a živnosti a nezřídka právě oni vytvářejí pracovní místa pro ostatní.

„Celkově však výrazně vzrůstá podíl aktivních seniorů oproti minulým dekadám, kdy do důchodu vstupovaly generace, které zažily přerod socialismu do tržní ekonomiky až ve vyšším věku, takže podstatná část z nich se nedokázala na novou situaci plně adaptovat.“

» Stereotyp druhý: Neužijeme je

Pokud takto uvažujeme celoplošně, jedná se o předsudek, nicméně v konkrétních případech může jít i o reálné obavy. Mýtus, že v blízké budoucnosti bude seniorů příliš mnoho ve srovnání s ekonomicky aktivními lidmi produktivního věku, se traduje zejména na sociálních sítích a v diskuzních fórech. Úzce to souvisí s výše uvedenou představou, že senioři nepracují, tedy budou živeni.

» Stereotyp třetí: Mozek ztrácí výkonnost

Laická představa o tom, že ve vyšším věku nutně, nebo téměř nutně, dochází k tomu, že už to „člověku tak nemyslí“, má rovněž původ v ekonomicky méně úspěšných sociálních „vodách populačního rybníčku“. Obecně totiž platí, že úspěšnější lidé se vzdělávají více a déle, a navíc svou práci i koničky své kognitivní funkce více

procvičují, takže riziko úbytku schopností je u nich nižší. Některé z nich, zejména postřeh, rychlost reakcí, pružnost myšlení, schopnost učit se novým věcem apod., jsou na věku samozřejmě závislé. Většinou se začínají mírně snižovat již na počátku druhé poloviny života, kdy je kariéra v plném proudu. Ve většině oborů totiž jejich mírné snížení nevedí. Mnoho lidí dokáže situaci, kdy již nejsou tak rychlí nebo flexibilní, vyřešit jinými, pro zaměstnavatele nebo zákazníka též žádanými přednostmi, např. důkladností, spolehlivostí, znalostmi nebo efektivitou práce. Co je dnes naopak spíše opomíjeno a co se zároveň dá psychologickými testy daleko hůře měřit, jsou zkušenosti. Přitom v mnoha oborech jsou právě ony tím zásadním přínosem. Ostatně, podíváme-li se na průměrný věk osob zastávajících nejvyšší pozice nebo na majitele úspěšných firem, zjistíme, že duševní svěžest a plné pracovní nasazení není ve vysokém věku výjimkou.

» Stereotyp čtvrtý: Nemocní senioři

Naše populace bezesporu celkově stárne. Výrazně narůstají zejména počty seniorů v nejvyšší věkové kategorii 85+. Traduje se, že zároveň se zvyšuje nemocnost a snižuje se kvalita života této populace. To je sice v určitém smyslu pravdou, nicméně nelze popřít ani fakt, že k udržení života ve vysokém stáří může docházet jen díky vyspělé zdravotní a sociální péči. A tato péče může (a měla by) sloužit v co nejvyšší míře i k udržení kvality života těchto seniorů. Na jedné straně tedy přibývá například lidí závislých na dýchacím přístroji, na straně druhé je dávno pryč doba, kdy tito lidé byli nuceni strávit kvůli připojení „na kyslík“ roky na lůžku. Obdobná je situace např. v gerontopsychiatrii: Je více nemocných s určitou diagnózou (deprese, různé typy demencí), avšak také více možností kvalitní léčby, což znamená více kompenzovaných pacientů se zachováním kvality života.

Tyto a mnohé další předsudky komplikují seniorům už tak leckdy náročnou životní situaci. Může díky nim docházet k diskriminaci nejen v pracovní oblasti, ale i při zapojení do sportovních, zájmových a zážitkových aktivit. Potřeba zbavit stáří mýtů je aktuální zejména v době, kdy vzhledem k důchodové reformě a celkové socioekonomické situaci se s alespoň částečnou soběstačností starších osob (jak ekonomické, tak jiné) stále více počítá.